

УДК 378.18

Васильєва М.П., Подберезський М.К.

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТСЬКОЮ МОЛОДДЮ

У статті здійснено характеристику соціально-педагогічної роботи в вищому навчальному закладі. Розкрито актуальність соціально-педагогічної роботи зі студентською молоддю, можливості її реалізації відповідно до виявлених проблем. Визначено особливості використання технологічного підходу до соціально-педагогічної роботи у виші. Представлено класифікацію технологій соціально-педагогічної роботи відповідно до спрямованості на вирішення поставлених проблем, умови їх реалізації. Наведена характеристика структур вищого навчального закладу, що реалізують соціально-педагогічну роботу. Обґрунтовано основні вимоги до реалізації соціально-педагогічної роботи в вищому навчальному закладі. Визначено перспективи подальших розвідок у підвищенні ефективності соціально-педагогічної роботи зі студентами в нових умовах.

Ключові слова: соціально-педагогічна робота, технологія, студентська молодь, вищий навчальний заклад, виховання.

Забезпечення ефективності реалізації соціально-педагогічної роботи як одного з напрямів соціальної роботи, поряд з соціально-медичним, соціально-економічним, соціально-правовим, є актуальною проблемою в усіх закладах освіти. Провідною метою такої роботи науковцями визначається здійснення соціального виховання підростаючого покоління, створення умов для його адаптації і соціалізації в суспільстві. Зважаючи на відсутність у дітей та молоді досвіду з вирішення різних соціальних проблем, велике значення надається здійсненню соціально-педагогічної роботи з профілактики негативних явищ, формування здорового способу життя, а також – допомоги в усіх напрямках виховання (моральному, духовному, естетичному, трудовому тощо), налагодженні взаємозв'язків з оточуючим середовищем.

Зважаючи на те, що студентство є категорією населення, котра має достатній життєвий досвід для самостійного вирішення соціальних проблем, інколи під сумнів ставиться необхідність організації соціально-педагогічної роботи зі студентською молоддю в умовах вищого навчального закладу. Проте соціальні проблеми не оминають цю категорію, а готовність до їхнього подолання в декого є несформованою. Слід ураховувати і вплив об'єктивних чинників, які стають повідними саме для цього періоду життєдіяльності молодої людини: відірваність від родини, нове оточення, необхідність самостійного прийняття рішень, нові умови навчальної діяльності тощо. Об'єктивні і суб'єктивні чинники зумовлюють актуальність соціально-педагогічної роботи у вищому навчальному закладі.

Різні аспекти соціалізації студентської молоді під час професійної підготовки розглянуто в працях українських науковців: О. Безпалько [1],

Т. Бондаренко [2], І. Звереві [3], А. Капської [4], А. Рижанові [8], С. Харченка [11] та інших. На необхідності спеціальної роботи, спрямованої на вирішення соціальних проблем студентів вищих навчальних закладів, зроблено акцент у дослідженнях М. Лукашевич [6], С. Савченка [9], С. Шашенко [12], О. Язловецької [13] та інших.

Проте потребує визначення проблема напрямів і шляхів реалізації соціально-педагогічної роботи зі студентською молоддю на основі технологічного підходу до її організації й реалізації в умовах вищого навчального закладу.

Мета статті: на підставі використання технологічного підходу до соціально-педагогічної роботи в вищому навчальному закладі розкрити технології такої роботи зі студентами.

Система вищої освіти на сучасному етапі розглядається як найважливіший інститут соціалізації особистості студента, метою якого є створення умов для підготовки майбутнього фахівця до професійної діяльності за певною спеціальністю, а також формування високоосвіченої і висококультурної особистості як громадянина суспільства і держави. Випускник вищого навчального закладу є представником еліти суспільства, що опанував і здатний розвивати в подальшому найкращі суспільні здобутки, реалізуючи закладений, зокрема й у процесі професійної підготовки, особистісний і професійний потенціал.

Завдяки виробленому десятиліттями досвіду вітчизняної освіти, в вищому навчальному закладі навчання і виховання традиційно виступає єдиним процесом. Такий процес спрямованим на підготовку високоосвічених, широко ерудованих, культурних особистостей і фахівців певної професійної галузі, причому таке поєднання носить природний характер. У студентські роки молоді люди найбільш активно долучаються до цінностей культури, набувають навичок суспільно-політичної діяльності, інтенсивно розширюють коло спілкування. Цьому сприяє особливий уклад життя вищої школи, де суттєвою рисою є заохочення творчості, ініціативи і самодіяльності в пошуку оптимальних форм і методів самостійного опанування й здобуття знань, реалізації власних потенційних можливостей у суспільстві.

Вища освіта залишається найважливішим стратегічним ресурсом розвитку сучасного українського суспільства. В умовах становлення в Україні громадянського суспільства і правової держави повідною метою освіти стає формування особистості професійно і соціально компетентної, здатної до творчості і самовизначення в умовах мінливого світу, що володіє розвиненим почуттям відповідальності і прагнення до творення. Завданням сучасного вишу є не тільки озброїти студента знаннями, сформувані особистість фахівця-професіонала, а й виховати соціально позитивну, фізично, психічно, духовно, соціально здорову і творчу особистість. У цьому зв'язку, соціально-педагогічна робота в виші, спрямована на виховання в особистості суспільно важливих якостей, є актуальною і необхідною. Пріоритетність вирішення виховних завдань у системі освітньої діяльності закріплена в Законі України «Про освіту», який визначає освіту як «цілеспрямований процес виховання і навчання в інтересах

людини, суспільства, держави», Законі України «Про вищу освіту», а також наказами Міністерства освіти і науки України.

Система виховання студентів у вищому навчальному закладі повинна акцентувати увагу на розвитку потреби особистості в досягненні успіху, реалізації своїх цілей і самоствердження, формувати якості особистості, що забезпечують її включеність у різні сфери життєдіяльності суспільства [9]. Тому в даний час цільові установки виховання студентів в українських вишах повинні визначатися, з одного боку, відповідно до змін, що відбуваються в суспільстві, з іншого боку, з орієнтацією на майбутнє. Таким чином, провідною інтегральною метою соціального виховання можна вважати формування культурної, різнобічно розвиненої особистості студента, життєздатної і соціально-активної в умовах мінливого соціального середовища, котре характеризується як інформаційне [8].

Відповідно основним завданням соціально-виховної діяльності у вищому навчальному закладі слід відзначити створення умов для активної життєдіяльності студентів, громадянського самовизначення і самореалізації, максимального задоволення потреб студентів у фізичному, інтелектуальному, культурному і моральному розвитку. Сьогодні є всі підстави стверджувати, що в системі вищої освіти України оформилась серйозна суперечність між потребою суспільства у фахівцях, які поєднують у собі професійні якості з активною життєвою позицією, і недостатньою теоретичною й технологічною розробленістю цієї проблеми в педагогічній науці. Виходом із ситуації, на думку О. Язловецької, є «організація виховного процесу, максимально наближеного до дійсності, коли студент у процесі активної участі в різноманітних формах виховної роботи здобуває особистий (суб'єктний) досвід суспільно-корисної діяльності» [13, с. 266]. Соціально-педагогічна діяльність у вищому навчальному закладі має бути спрямована на створення умов для попередження виникнення соціальних проблем, захист і допомогу в їхньому подоланні у разі неготовності і неспроможності зробити це самотужки стосовно студентства як соціальної групи в цілому і окремої особистості.

Науковцями [7; 9; 13] визначаються найбільш актуальні соціальні проблеми студентства в сучасних умовах:

- адаптація першокурсників і студентів, що приїхали на навчання з інших населених пунктів, змінивши територіально місце проживання, до нових умов життєдіяльності і навчання, з метою входження в університетське середовище;
- задоволення потреб молоді людини, що перебуває в найактивнішому періоді свого життя, в інтелектуальному, культурному і моральному розвитку за допомогою отримання вищої освіти;
- формування у студентів громадянської позиції і патріотичної свідомості, правової і політичної культури, здатності до праці і життя в сучасних умовах як представників майбутнього суспільства;
- зміцнення і вдосконалення фізичного стану, прагнення до здорового способу життя, виховання нетерпимого ставлення до негативних явищ і девіацій (наркотиків, пияцтва, антигромадської поведінки);
- формування особистісних якостей, необхідних для ефективної професійної діяльності;

- збереження і примноження історико-культурних і наукових цінностей університету, наступності, формування почуття університетського корпоративізму і солідарності;

- формування умінь і навичок управління колективом, виявлення ініціативи і активності, самореалізації в різних формах студентського самоврядування.

Слід відзначити, що в багатьох вітчизняних вишах склалася система соціально-педагогічної роботи, що включає в себе чітку структуру (наявність підрозділів, що її організують, відповідають за її результативність), планування, різноманітний зміст, кадрове та матеріальне забезпечення. В таких закладах помітною є координуюча роль проректорів, управлінь (відділів) з виховної роботи, всіяко підтримується студентське самоврядування, створюються педагогічно доцільні умови для діяльності громадських молодіжних організацій, активізувалася діяльність кураторів. Так, О. Язловецька стверджує, що «соціалізація студентської молоді має регулюватися через цілеспрямований соціальний розвиток – соціальне виховання – особистості як у навчально-виховному, так і позанавчальному процесах, на дозвіллі» [13, с. 263]. Природно, що для цього необхідно створити оптимальні умови, здійснити допомогу і підтримку студента в самовихованні, самовизначенні, моральному самовдосконаленні, засвоєнні соціального досвіду.

Відповідно до проголошеної на державному рівні необхідності виховання студентської молоді, слід відзначити, що виховний процес здійснюється в кожному з основних підрозділів вищого навчального закладу (інститутах, факультетах, кафедрах, групах). Його призначенням є перетворення свідомості і поведінки співробітників (студентів, викладачів, адміністрації) відповідно до заданих вимог і норм суспільства, держави, освітньої установи на основі їхнього свідомого прийняття суб'єктом освітнього процесу, а також створення умов і можливостей для його самореалізації в різних сферах життя: наукової, культурної, громадської, спортивної, технічної та іншої позитивно спрямованої діяльності. У кожному з окремих підрозділів вишу його співробітники, тією або іншою мірою, приймають участь у виховному процесі та реалізують поставлені перед ними цілі зі створення певного виховного продукту: окремого заходу, сукупності взаємопов'язаних заходів або проекту, сукупності проектів або програми, кардинально поліпшують ситуацію в виші або навколо нього на краще. Проте, ураховуючи той факт, що тільки за умови системності, систематичності і послідовності будь-якої діяльності, можна сподіватися на ефективність, актуальним постає питання вироблення технологій соціально-педагогічної роботи зі студентською молоддю в вищому навчальному закладі.

Сучасна педагогічна теорія використовує технологічний підхід у навчанні й вихованні, визнає його доцільність і раціоналізм, однак не допускає механічного переносу виробничої технології в процес освіти [6]. Проте, загальні риси, наявні в виробничому і освітньому процесах, дозволяють стверджувати про технологічність соціально-педагогічної роботи в виші. Так, освітня система, як і система виробництва, включає поставлені суспільством цілі, матеріальну базу, необхідну для їх здійснення, сукупність процесів, спрямованих на вирішення

навчально-виховних завдань, колектив працівників, що організує ці процеси й керує ними через різну за своїм характером діяльність, а також комунікаційну мережу, що забезпечує суб'єктів необхідною інформацією.

Поняття технології, що ввійшло до педагогічного лексикону, викликало до життя нові напрями в педагогічній теорії і практиці [10]. Особливим технологічним радикалізмом відрізняються західні виховні системи, що поширюють концепції «точної педагогіки». Однак про розробку технології виховання, спираючись на яку можна було б сформулювати ідеальну особистість, що відповідає усім вимогам, говорити зарано. Проте застосування технологічного підходу, що дозволяє упорядкувати певні елементи виховного процесу, робить його системним і послідовним, а отже більш ефективним, є, на нашу думку, перспективним. Отже, технологія соціально-педагогічної роботи передбачає етапність у послідовному застосування методів і засобів, спрямованих на досягнення поставленої мети [1].

Критерієм для класифікації технологій соціально-педагогічної роботи в вищому навчальному закладі має виступати спрямованість на вирішення існуючих у студентському середовищі соціальних проблем. У зв'язки з цим, доцільним вважаємо виділення таких технологій соціально-педагогічної роботи у вищому навчальному закладі:

1. Адаптаційні технології, спрямовані на допомогу в адаптації до нових умов навчальної діяльності і нових умов проживання і взаємодії з оточенням.

2. Здоров'язбережувальні технології профілактичного характеру і такі, що спрямовані на подолання існуючих проблем зі здоров'язбереженням, технології організації здоров'язбережувальної діяльності студентів (профілактичні, корекційні, реабілітаційні).

3. Технології, спрямовані за всебічний розвиток особистості, відповідно до напрямів формування різних видів культури (моральної, естетичної, духовної, громадянської, правової, політичної тощо).

4. Технології професійно-спрямованого виховання особистості майбутнього фахівця, що забезпечують сформованість необхідних професійно значущих якостей фахівця певної галузі.

5. Технології, що сприяють саморозвитку особистості в навчальній діяльності і створюють підґрунтя для роботи з власного вдосконалення упродовж життєдіяльності і професійної діяльності в мінливих умовах.

6. Технології соціального захисту і допомоги студентській молоді, особливо тим категоріям, що мають обмежені можливості в реалізації власних прав.

Реалізація таких технологій в освітньому процесі вищого навчального закладу має відбуватися комплексно, урахуовуючи комплексний характер формування особистості. Проте певні технології можуть здобувати пріоритетність у зв'язку з актуалізацією тих або інших соціальних проблем у студентському середовищі. Так, адаптаційні технології мають вирішальне значення на початку навчання студента в виші, а професійно-спрямовані – набувають особливої актуальності на старших курсах навчання.

Системність соціально-педагогічної роботи передбачає ієрархічність структур, на які покладається її організація і координація діяльності всіх ланок

закладу, що можуть бути залучені до її реалізації. Так, Вчена рада вищого навчального закладу визначає концепцію і програму здійснення такої роботи, спрямованість ціннісних засад їх реалізації, формування цілісного простору колективу, методи і форми взаємодії викладачів і студентів, підтримку і розвиток ініціатив, новаторських ідей в напрямі виховання колективу, створення сприятливого психологічного клімату тощо. Така рада, як керівний і координаційний орган з соціально-педагогічної роботи має розробляти основні напрями діяльності, координувати роботу університетських, факультетських і кафедральних структур з вирішення соціально-педагогічних проблем, сприяє створенню нових організаційних форм і методів роботи, створення громадських об'єднань, контролює розподіл коштів фінансово-матеріального фонду з метою заохочення колективів, студентів і керівників науково-творчих об'єднань, які відзначилися в цьому напрямі роботи. На факультетському рівні соціально-педагогічна робота здобуває особистісно спрямований характер, ураховуючи необхідність усвідомлення проблем, які можуть мати місце в кожній конкретній особистості студента (зміна соціального статусу, рівня успішності, залучення до різних соціальних інституцій тощо). Кафедральний рівень виступає рівнем реалізації технологій соціально-педагогічної роботи за визначеними напрямками в колективі студентської групи. Провідна роль у реалізації цього рівня покладається на куратора студентської групи.

Важливою складовою соціально-педагогічної роботи на сучасному етапі розвитку освітньої системи, враховуючи її роль, є: залучення студентів до громадських організацій, науково-дослідних і творчих об'єднань і колективів; створення сприятливих умов для раціонального використання вільного часу студентів у вирішенні питання «вторинної зайнятості» і отримання матеріальної допомоги тими студентами, що її потребують, стимулювання студентів до участі у волонтерській діяльності тощо.

Зміст технологій соціально-педагогічної роботи ґрунтується на визнанні цінності студента як особистості, його прав на свободу, на розвиток і прояв його здібностей і індивідуальності, полем виявлення для яких виступає студентський колектив [11]. Безумовно, примусити студента приймати активну участь у соціально-педагогічній роботі є неможливим і непотрібним. Мова повинна йти про створення сприятливих умов для заохочення студента, пробудження його інтересу і мотивації до такої діяльності, прояву ініціативи і самостійності – всіх тих характеристик, за умови яких і сама соціально-педагогічна робота може мати результативність.

Організація соціально-педагогічної роботи зі студентами в університеті зумовлена віковими особливостями студентів, специфікою молодіжної субкультури, цілями і завданнями основних і додаткових освітніх програм, особливостями сучасної соціокультурної ситуації в країні і будується з урахуванням специфіки студентів, які навчаються в певному закладі. Результативність такої роботи визначається значущими для студента особистими і суспільними проблемами, досвід вирішення яких він набуває на основі одержуваної ним професійної освіти.

Важливими завданням педагогічної науки на сучасному етапі є узагальнення практичного досвіду соціально-педагогічної роботи в вітчизняних і зарубіжних вищих навчальних закладах, розробка рекомендацій щодо впровадження в навчально-виховний процес нових напрямів і технологій соціально-педагогічної роботи, вдосконалення існуючих освітніх системи в напрямі забезпечення ефективності соціально-педагогічної роботи зі студентською молоддю. Результатом такої роботи науковців має стати розробка практичних рекомендацій з удосконалення й забезпечення ефективності соціально-педагогічної роботи, можливості якої змінюються в нових умовах перебудови вищої освіти в Україні в цілому.

Використана література:

1. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2009. 208 с.
2. Бондаренко Т.В. Соціальне виховання студентської молоді засобами краєзнавства: автореф. дис. канд. пед. н.: 13.00.07 / Уманський держ.пед.ун-т імені Павла Тичини. 2012. 20 с.
3. Зверєва І.Д. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю в Україні: теорія і практика: автореф.дис.д-ра пед. н.: 13.00.05. К., 1999. 39 с.
4. Капська А. Й. Соціальна робота і деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю. К., 2001.
5. Ковальчук Н.П. Соціалізація студентської молоді в умовах освітньо-виховного середовища педагогічного коледжу: автореф. дис. канд.пед.н.: 13.00.05 / Уманський держ. пед.ун-т імені Павла Тичини. Умань: 2012. 20 с.
6. Лукашевич М. П. Соціалізація. Виховні механізми і технології: навч.-метод. посібник. К., ІЗМН, 1998. 112 с.
7. Овчаренко Г. Е. Педагогічні умови соціалізації студентів мистецько-педагогічної спеціальності у позанавчальній діяльності: автореф. дис. канд. пед. н.: 13.00.05 / Луганський нац. пед. ун-т ім.Т.Шевченка. Луганськ, 2005. 20 с.
8. Рижанова А.О. Соціалізація студентської молоді в умовах інформаційного суспільства. Вісник ХДАК. 2009. Вип.27. С.200-208.
9. Савченко С. В. Науково-теоретичні засади соціалізації студентської молоді в позанавчальній діяльності в умовах регіонального освітнього простору: автореф. дис. д-ра пед. н.: 13.00.05 / Луганський нац. пед. ун-т ім.Т.Шевченка. Луганськ, 2004. 42 с.
10. Технологізація волонтерської роботи в сучасних умовах / За ред. проф. А.Й.Капської. К., 2001. 140 с.
11. Харченко С.Я. Соціалізація дітей та молоді в процесі соціально-педагогічної діяльності: теорія і практика. Луганськ: Альма-матер, 2006. 230 с.
12. Шашенко С. В. Соціальне становлення студентської молоді у позааудиторний час у вищих навчальних закладах: автореф. дис. канд. пед. наук. К., 2004. 20 с.
13. Язловецька О. Соціалізація та виховання студентської молоді у ВНЗ. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2012. Вип.107. С. 260-270.

ВАСИЛЬЕВА МАРИНА ПЕТРОВНА, ПОДБЕРЕЗСКИЙ НИКОЛАЙ КОНДРАТЬЕВИЧ. *Технологии социально-педагогической работы со студенческой молодежью.*

В статье охарактеризована социально-педагогическая работа в высшем учебном заведении. Раскрыты актуальность социальной работы со студенческой молодежью, возможности ее реализации в соответствии с выявленными проблемами. Определены особенности использования технологического подхода к социально-педагогической работе в вузе. Представлена классификация технологий социально-педагогической работы в соответствии с направленностью на решение поставленных проблем, условия их реализации. Приведена характеристика структур высшего учебного заведения, реализующих социально-педагогическую работу. Обоснованы основные требования к реализации социально-педагогической работы в высшем учебном заведении. Определены перспективы дальнейших исследований в повышении эффективности социально-педагогической работы со студентами в новых условиях.

Ключевые слова: социально-педагогическая работа, технология, студенты, высшее учебное заведение, воспитание.

VASYLIEVA MARYNA, PODBEREZSKYI MYKOLA. *Technologies of social-pedagogical work with students.*

The characteristics of social-pedagogical work at higher educational establishment is performed in the article. The actuality of social-pedagogical work with students and possibilities of its applying according to detected problems are developed. The peculiarities of applying technological approach to social-pedagogical work at universities are determined. The technologies of social-pedagogical work are classified according to their direction to problem solving and conditions of their realization. The structures of higher educational establishments performing social-pedagogical work are characterized. The main requirements to social-pedagogical work at higher educational establishments are substantiated. The perspectives of future researches of advancement of efficiency of social-pedagogical work in new conditions are defined.

Key words: social-pedagogical work, technology, students, higher educational establishment, education.

УДК: 37.015.31:316.42

Капська А.Й.

ТЕОРІЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

У статті проаналізовано зародження соціального виховання як складової соціально-педагогічної науки. На основі аналізу наукових праць зроблено висновки про те, що різноаспектні підходи до появи і розвитку соціального виховання як процесу і як результату на зламі століть досить переконливо висвітлюють